

Oslo

Kunnskapsgrunnlag om utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo

Forsidefoto: Niklas Lynau/Bymiljøetaten
Ansvarlige: Bymiljøetaten, Oslo kommune.

Januar 2024.

Innhold

Sammendrag	5
1 Innledning og bakgrunn	7
1.1 Prosess	7
1.2 Forankring i overordnede planer.....	8
2 Bakgrunnen for utlånsordninger for sport og fritidsutstyr	9
3 Behovet for utlånsordninger for sport og fritidsutstyr	11
4 Samfunnseffekter av utlånsordninger for sport og fritidsutstyr	11
4.1 Folkehelse	12
4.2 Sosiale forskjeller	13
4.3 Klima og miljø	14
4.3.1 Miljøpåvirkning	15
5 Utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo	16
5.1 Oversikt over utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo	16
6 Informasjon om utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo	18
6.1 Åpningstider	19
6.2 Utlånsstatistikk.....	19
6.3 Organisering	21
6.3.1 Drift og finansiering	21
6.3.2 Utstyr.....	24
6.3.3 Beliggenhet og lokaler	26
6.4 Effekter av utlånsordningen	26
6.5 Særskilt om BUA-ordningene	27
6.5.1 Forskjellige driftskonsepter blant BUA-ordningene nasjonalt – drop-in-lån versus nettbasert reservasjon	27
6.5.2 Digital selvbetjening.....	27
6.5.3 Selvbetjente BUA BLOXX	28
6.5.4 Tiltak for å styrke BUA-ordningene i Oslo	28
7 Diskusjon og konklusjon	29
7.1 Hvor mange utlånsordninger er det behov for?	29

7.2	Hvor bør utlånsordningene plasseres?	31
7.3	Drift, finansiering og organisering.....	32
7.4	Anbefalinger.....	32
8	Referanser	34

Sammendrag

Det foreligger ingen omforent forståelse i kommunen omkring hvor mange utlånsordninger for sport og fritidsutstyr det er behov for, og hvor de bør innplasseres. Heller ikke hvordan de skal driftes, finansieres og organiseres. På bakgrunn av dette var det et behov om å få en mer helhetlig oversikt over tilbudet i Oslo for å styrke kommunens kunnskapsgrunnlag for videre arbeid med utlånsordninger slik at virkemiddelapparatet innrettes på en måte som gir størst gevinst for sosial utjevning, folkehelse, klima og miljø.

Utlån av sport- og fritidsutstyr har eksistert helt siden tidlig på 90-tallet, men ordningene har vært lite kjent og lite brukt. Ettersom myndighetene i 2010 argumenterte for viktigheten av å opprette ordninger for utlån av utstyr til sport og friluftsliv, dukket det etter hvert opp flere utlånsordninger rundt omkring i Norge. Imidlertid har ikke fremveksten vært politisk styrt og landskapet av utstyrssentraler er sammensatt, særlig når det gjelder organisering, drift og finansiering. Dette gjelder også for Oslo.

Behovet for gode utlånsordninger er identifisert i flere undersøkelser, inkludert denne. Utlånsordninger for sport og fritidsutstyr kan gi flere samfunnseffekter, spesielt med tanke på folkehelse, sosial utjevning og inkludering, og klima og miljø. Utlånsordninger trekkes frem i den nye folkehelsestrategien til Oslo kommune som et virkemiddel for å skape en kultur for deling og gjenbruk som vil redusere kostnader for personer med lavinntekt, bidra til mindre utstyrspress og utjevne sosial ulikhet i helse. Utrekninger viser også at utlån potensielt kan redusere miljøpåvirkningen med 70 prosent og kunne redusere ressursbruken med over 80 prosent sammenlignet med en lineær modell, det vil si om utstyret ble kjøpt og eid privat fremfor å bli delt og at utstyret hadde 50 prosent lengre levetid og at utstyret erstattet 0,5 nyinnkjøp.

I Oslo finnes det utlånsordninger i samtlige bydeler, og totalt finnes det 30 ordninger, hvorav 20 enten er en del av BUA-nettverket eller ligner på BUA-ordningene ved at de låner ut sport- og fritidsutstyr og er et tilbud som er gratis for alle. De øvrige 10 er smalere ordninger, som enten låner ut annet utstyr eller ikke er åpne for alle og/eller bare i sesong. Hver enkelt ordning fungerer som en selvstendig driftsenhet, og det er stor variasjon i hvordan de driftes. Noen faste ansatte i deltidsstillinger, ungdommer og/eller frivillige som betjener utstyrsordningene. Det varierer også hvilket tilbud de har med tanke på både åpningstider, utstyr, lokasjon og størrelse, og hvordan de finansieres.

Det ble gjennomført en undersøkelse i forbindelse med dette kunnskapsgrunnlaget blant de 20 ordningene som er en del av BUA-nettverket eller ligner på BUA-ordningene. Utlånsordningene er et veldig populært tilbud som brukes av alle, spesielt blant barn, unge og barnefamilier i lokalmiljøene, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Tilbudene blir også i noen grad brukt av barnehager, skoler og elever i forbindelse med aktivitetsdager og lignende. Det er ikke en selvfølge at alle har den bredden i sports- og friluftslivsutstyr som kan forventes i dagens samfunn. Utlånsordningene er inkluderende ved at alle har mulighet til å låne utstyr og dermed være med på planlagte aktiviteter, for eksempel i regi av skolene. Tilbudene gir også alle

muligheten til å være i fysisk aktivitet og teste flere forskjellige typer aktiviteter, uten å måtte investere i alt utstyret selv.

De fleste utlånsordningene oppfatter at de i stor grad bidrar til økt fysisk aktivitet, økt inkludering og deltakelse, og at flere barn og unge deltar i egenorganiserte aktiviteter. Imidlertid er det flere utlånsordninger som ikke har egnede og/eller store nok lokaler til å imøtekomme etterspørselen. De ulike tilbudene har både ønske og vilje om å utvide og bedre tilbudet, men å markedsføre tilbudene virker rett og slett mot sin hensikt, da utstyrssentralene ikke er rigget for etterspørselen for dette tilbudet. Utstyrssentralene uttrykker et behov for forankring sentralt i kommunen og tilførsel av kommunale driftsmidler for å styrke tilbudene.

De fleste utlånsordningene opplever flere utfordringer knyttet til drift, finansiering og/eller organisering. Slik som manglende forutsigbarhet, driftsleder, bemanning, tilstrekkelig lokaler/tilgjengelighet, etc. Basert på svarene fra undersøkelsen gjennomført blant utlånsordningen, tyder mye på at forankring og avsatte midler til en driftsleder vil kunne løse mange av de utfordringene utlånsordningen opplever. Den eksterne samfunnsøkonomiske utredningen tyder også på at nytten overstiger kostandene med en slik løsning, under gitte forutsetninger.

Rapporten har identifisert ti faktorer som er sentrale for kommunens videre arbeid med utlånsordninger:

1. Bedre forankring sentralt i kommunen og tilførsel av kommunale driftsmidler for å styrke tilbudene.
2. Sikre at alle bydeler får et fullverdig tilbud, med maks 1000 barn i lavinntektsfamilier per ordning.
3. Tilrettelegge for en jevn fordeling av utlåns- og gjenbrukstilbud i hele byen for å fremme utviklingen av sirkulær økonomi.
4. Utvikle retningslinjer for utleie av kommunale areal og anlegg, inkludert kriterier for tildeling til leietakere av Oslo kommune.
5. Se på muligheten for og hvordan utlånsordninger i tilknytning til nye idrettsanlegg og innfallsporter til marka skal tilrettelegges.
6. Undersøke hvordan det kan tilrettelegges for mer egnede lokaler.
7. Undersøke hvordan det kan opprettes tettere samarbeid mellom utlånsordningene og skolene, men også andre lokale institusjoner for barn og unge slik som fritidsklubber og barnehager.
8. Utvikle strategier for å styrke samarbeidet mellom utlånsordningene og lokale idretts- og friluftslivsorganisasjoner.
9. Undersøke hvordan Oslo kommune i større grad kan bidra til å synliggjøre utlånsordningene.
10. I samarbeid med BUA og andre sentrale aktører, undersøke hvordan utlånsordningene kan gjøres mer tilgjengelige, for eksempel gjennom Oslonøkkelen.

1 Innledning og bakgrunn

Behovet for gode utlånsordninger for sport og fritidsutstyr er identifisert i SSBs levekårsundersøkelse for Oslo¹, Markaundersøkelsen², samt omtalt i behovsplanen for idrett og friluftsliv 2021-2030³, Folkehelsestrategien for Oslo 2023-2030⁴ og byrådssak 198/19 Barrierer for deltakelse i idrett⁵. I strategien Fremtidens forbruk - strategi for bærekraftig og redusert forbruk 2019-2030 er utlån et viktig virkemiddel som det skal legges til rette for.

I Hammersborgerklæringen, det politiske grunnlaget for et byråd utgått av Høyre og Venstre 2023-2027, fremkommer det også at byrådet vil ha gode utlånsordninger for utstyr flere steder i byen. Byrådets ambisjon er også å gjøre det enklere og billigere for befolkningen å redusere sitt forbruk og delta i den sirkulære økonomien, blant annet ved å støtte opp om låne- og delingsordninger.

Det foreligger imidlertid ingen omforent forståelse i kommunen omkring hvor mange utlånsordninger for sport og fritidsutstyr det er behov for, og hvor de bør innplasseres (parker, skoler, nært kollektivknutepunkt, ved markagrensen, i strandsonen osv.). Heller ikke hvordan de skal driftes, finansieres og organiseres.

På bakgrunn av dette var det et behov om å få en mer helhetlig oversikt over tilbudet i Oslo for å styrke kommunens kunnskapsgrunnlag for videre arbeid med utlånsordninger slik at virkemiddelapparatet innrettes på en måte som gir størst gevinst for sosial utjevning, folkehelse, klima og miljø.

1.1 Prosess

I Behovsplanen for idrett og friluftsliv 2021-2030 er det å «utrede behov og muligheter for utstyrsutlån» del av et byomfattende tiltak på friluftsliv (5.2.11) (s.149). Dette tiltaket ble ytterligere forankret i vedlegg 1 til budsjettet 2023, Tiltaksliste – plast, redusert forbruk og urbant landbruk 2023-2026, gjennom tiltak 2.1.9 med samme ordlyd som i behovsplanen. Med bakgrunn i dette ble det opprette et samarbeid på tvers i Bymiljøetaten bestående av rådgivere fra henholdsvis avdelingene klima- og miljø, skog og landskap, og idrett, hvor førstnevnte ledet arbeidet og prosessen.

Det ble videre gjennomført et internt møte i Bymiljøetaten på tvers av flere divisjoner for å drøfte ønsker og behov til en slik utredning, samt behovet for å etablere en styringsgruppe. Det

¹ <https://ssb.no/kultur-og-fritid/idrett-og-friluftsliv/statistikk/idrett-og-friluftsliv-levekarsundersokelsen>

² [https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13446463-1648797972/Tjenester og tilbud/Natur%2C kultur og fritid/Planer og rapporter om friluftsliv/Markaunders%C3%B8kelsen 2021.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13446463-1648797972/Tjenester%20og%20tilbud/Natur%20kultur%20og%20fritid/Planer%20og%20rapporter%20om%20friluftsliv/Markaunders%C3%B8kelsen%202021.pdf)

³ [https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13379388-1600858601/Tjenester og tilbud/Politikk og administrasjon/Budsjett%2C regnskap og rapportering/Budsjett 2021/Vedlegg til budsjettforslaget/Behovsplan for idrett og friluftsliv 2021-2030.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13379388-1600858601/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Budsjett%20regnskap%20og%20rapportering/Budsjett%202021/Vedlegg%20til%20budsjettforslaget/Behovsplan%20for%20idrett%20og%20friluftsliv%202021-2030.pdf)

⁴ [https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13482929-1688118169/Tjenester og tilbud/Politikk og administrasjon/Folkehelse/Ny folkehelsestrategi/Folkehelsestrategi for Oslo %282023-2030%29.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13482929-1688118169/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Folkehelse/Ny%20folkehelsestrategi/Folkehelsestrategi%20for%20Oslo%202023-2030.pdf)

⁵ <https://www.idrettsforbundet.no/siteassets/oslo-idrettskrets/dokumenter/byradssak-om-okonomiske-barrierer-i-idrett.pdf>

kom mange gode innspill til det videre arbeidet og kunnskapsbehov, og flere ytret også ønske om å holdes oppdatert på videre prosess og arbeid, men det ble ikke nødvendig å etablere en styringsgruppe. Deretter ble det gjennomført møte med de virksomhetene i Oslo kommune som hadde støtteansvar for tiltaket i tiltakslisten. Disse var identifisert til Helseetaten, Velferdsetaten, Deichmann og bydelene. Det var samme målsetning med dette møtet, og på lik linje som internt i Bymiljøetaten kom det gode innspill og ønske om orientering, men ingen hadde mulighet til å bidra mer direkte eller med midler til anskaffelse av en ekstern utredning.

Med bakgrunn i forankringen og behovet for utredningen, samt de innspillene som kom inn, gikk man til anskaffelse av en ekstern utredning for å se nærmere på hvilke samfunnsøkonomiske effekter utlånsordninger har i Oslo på sosial utjevning, folkehelse og klima og miljø, og under hvilke forutsetninger. Dette kunnskapsgrunnlaget har dannet mye av underlaget for den eksterne utredningen, og er en oppsummering av tidligere og ny kunnskap som man har hentet inn i forbindelse med dette arbeidet i 2023.

1.2 Forankring i overordnede planer

Som grunnlag og bakgrunn for arbeidet med kunnskapsgrunnlaget vises det blant annet til:

Hammersborgerklæringen, det politiske grunnlaget for et byråd utgått av Høyre og Venstre 2023-2027:

- Byrådet vil ha gode utlånsordninger for utstyr flere steder i byen.
- Byrådets ambisjon er også å gjøre det enklere og billigere for befolkningen å redusere sitt forbruk og delta i den sirkulære økonomien, blant annet ved å støtte opp om låne- og delingsordninger.

Tidligere politiske plattform for 2019-2023 hvor det var uttrykt følgende:

- Etablere flere utlånsordninger for blant annet verktøy og sportsutstyr (Kap. 5 Næring, grønne arbeidsplasser og sirkulær økonomi).
- Sørge for at alle bydeler har minst ett utstyrsbibliotek, og jobber for at utstyrsbibliotekene kan holde åpent på kvelder og i skoleferier (Kap. 10 Kultur, idrett og frivillighet).

I Framtidens forbruk – Strategi for bærekraftig og redusert forbruk 2019-2030, vedtatt av bystyret 18.12.2019, sak 452, er et av hovedmålene at det i Oslo skal være lett å dele, ombruke og reparere, og at sirkulære systemer skal videreutvikles for å redusere materielt forbruk. For å dele og resirkulere i større grad enn i dag må Oslo kommune blant annet:

- tilrettelegge for ombruk, deling og reparasjoner
- fremme delings-, utlåns- og bytteordninger

I Behovsplanen for idrett og friluftsliv 2021-2030 som del av et byomfattende tiltak på friluftsliv (5.2.11) «Utrede behov og muligheter for utstyrsutlån» (s.149)

I Folkehelsestrategi for Oslo 2023- 2030 - Som ledd i utvikling av en sirkulær økonomi skal vi jobbe mot en jevn fordeling av utlåns- og gjenbrukstilbud i hele byen og legge til rette for en kultur for deling og gjenbruk som vil redusere kostnader for personer med lavinntekt, bidra til mindre utstyrspress og utjevne sosial ulikhet i helse.

Byrådssak 198/19 «Barrierer for deltakelse i idretten for barn og unge i Oslo fremgår det:

«Tiltak 9: Kartlegge utlånssentraler

Det finnes en rekke utlånsordninger for utstyr til fritidsaktiviteter. I Oslo er det 21 BUA-ordninger. BUA er en nasjonal forening som jobber for at barn og unge skal få mulighet til å prøve flere og mer varierte aktiviteter. Det gjør de ved å gjøre det enklere å låne utstyr til sport og friluftsliv. I tillegg har idrettslag, bydeler og andre initiativordninger der man kan låne utstyr. Det er imidlertid ingen sentral oversikt over hvor mange og hvor de er. Det er heller ingen oversikt over hva slags tilbud utlånssentralene har for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Byrådet ønsker å kartlegge dette for å få en bedre oversikt over hva som finnes av utlånsmuligheter i byen, og om tilbudet er geografisk skjevfordelt.»

Byrådssak 53/16 «Engasjement og deltakelse. Frivillighet i Oslo i 2016» fremgår det:

«Stimulere til opprettelsen av utlånssentraler

Økonomi skal ikke være et hinder for barn og unge i å delta i aktiviteter. I dagens samfunn er det også viktig å begrense forbruket og bidra til et bærekraftig samfunn. Inspirert av Bymisjonens Skattkammer vil byregjeringen bidra til opprettelse av flere utlånssentraler for sportsutstyr til barn og unge».

I den ferske kartleggingen av frivillighetens opplevelse av oppfølgingen av frivillighetsmeldingen er informasjon om utstyrsordninger informasjonen som er 3. mest etterspurt av frivilligheten (55 %) og bare 17 % av de som har svart på undersøkelsen synes det er enkelt å finne informasjon om dette (Frivillighet i en storby, Institutt for samfunnsforskning 2020).

2 Bakgrunnen for utlånsordninger for sport og fritidsutstyr

Utlån av sport- og fritidsutstyr har eksistert helt siden tidlig på 90-tallet, men ordningene har vært lite kjent og lite brukt, og det fantes heller ingen ordning for drift av utlån eller organisering. I 2010 satte Helsedirektoratet et tydelig fokus på betydningen av utlån av utstyr til sport og friluftsliv gjennom rapporten «Sports og friluftsutstyr til alle» fra 2008, og brosjyren «Hvordan etablere en utstyrssentral – fysisk aktivitet og friluftsliv» som ble utgitt i 2010. Her ble utstyrssentraler fremhevet som viktige for å gi alle innbyggere like muligheter til å delta i fysisk aktivitet og friluftsliv, uavhengig av sosial bakgrunn og status. Samtidig vektla man at tilgjengeliggjøringen av gratis eller rimelig sports- og friluftsutstyr i nærmiljøet hadde potensiale

til å bidra til at flere kom i aktivitet (Helsedirektoratet, 2010). Med dette taktskifte, og ettersom myndighetene argumenterte for viktigheten av å opprette ordninger for utlån av utstyr til sport og friluftsliv, dukket det etter hvert opp flere utlånsordninger rundt omkring i Norge.

Det fantes imidlertid ikke en felles organisasjonsmodell eller et teknisk system for hvordan en utstyrssentral bør eller skal driftes, eller finansieres. Derfor oppsto ulike tilbud og varianter. En nasjonal kartlegging av utstyrssentraler i kommunene fra 2019 viste at det var stor variasjon mellom utstyrssentralene både i eierform, finansiering, drift og tilbud. Litt under halvparten av utstyrssentralene var tilknyttet et nettverk eller en kjede for utstyrssentraler. Det mest vanlige var at ansatte betjente utstyrssentralene, men frivillige var også en sentral ressurs. Tilskudd fra Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) ble ansett som den viktigste finansieringskilden til utstyrssentralene, etterfulgt av kommunen. Tilskuddet fra Bufdir ble i all hovedsak brukt til å kjøpe inn utstyr, mens kommunen i hovedsak bidro med midler til drift og lønninger (Rambøll, 2019).

Den manglende organiseringen ført til at tilbudene om utstyrsutlån var lite kjent, samtidig ble de også mange steder sett på som "fattigdomstiltak" og utlån kunne oppleves stigmatiserende. Med bakgrunn i dette, oppsto blant annet Stiftelsen BUA. BUA ble etablert i 2014 av sosiale entreprenører, og er en nasjonal ideell organisasjon som har til formål å bidra til inkludering og økt deltakelse i helsefremmende aktiviteter for barn og unge, uavhengig av sosioøkonomisk status, gjennom å styrke og synliggjøre nye og eksisterende utlånsordninger for sport- og friluftsliv. BUA startet med å gjennomføre en kartlegging på hvor mange ordninger som fantes i Norge, og oppdaget raskt at det var flere ordninger enn kommuner i Norge, men at de fleste var ukjente for folk og at de manglet systemer for utlån, drift og markedsføring. På bakgrunn av dette utviklet BUA seg et varemerke og et helhetlig driftskonsept for utlånsordninger, inkludert verktøy og tjenester som blant annet inkluderer et digitalt utlånsystem og en digital plattform der utstyrsutlånsordningene synliggjøres på en felles hjemmeside.

Den nasjonale kartleggingen fra 2019 viste at de som var tilknyttet et nettverk/kjede var i hovedsak knyttet til BUA. Kartleggingen visste også at i over halvparten av utstyrssentralene var kommunen driftsansvarlig aktør. Kommunale aktører som Frisklivsentral, skole og bibliotek er også oppført som driftsansvarlig aktør i noen tilfeller. Videre var det nokså utbredt at enten kommunal eller ikke-kommunal Frivilligsentral var driftsansvarlig aktør. Frivillige organisasjoner var ansvarlig for drift i 10 prosent av utstyrssentralene som hadde besvart undersøkelsen og var med det den tredje vanligste formen for drift.

I en helt fersk undersøkelse fra 2023 om virkningen og driften av utstyrssentraler i Norge, ser man hvor sammensatt og variert landskapet av utstyrssentraler er fortsatt i dag, særlig når det gjelder organisering og drift (Erdvik, Reymert, Hellang, Espegren, & Ervik, 2023). Dette gjenspeiles også i finansieringen. Det kommer også tydelig frem at det har vært en villet politikk, men at fremveksten ikke har vært politisk styrt. Dette til forskjell fra etableringen av folkebibliotekene og den lovbaserte driften av disse, som har sikret mer like tjenester over hele landet.

3 Behovet for utlånsordninger for sport og fritidsutstyr

Som det kommer frem av kartleggingen av utlånsordningene i Oslo gjennomført i forbindelse med dette kunnskapsgrunnlaget, er etterspørselen høyere enn tilbudet. Behovet for gode utlånsordninger er også identifisert i flere andre undersøkelser. I SSBs levekårsundersøkelse fra 2020, ble det gjennomført en undersøkelse av barn og unges friluftsliv og fysiske aktivitet. I Oslo oppgav 19 prosent av barn fra første inntektskvintil at de ikke har råd til å kjøpe nødvendig utstyr, og at dette er en hindring for deltakelse i friluftsliv og idrett (SSB, 2021).

I Markaundersøkelsen fra 2021 oppgav 18 prosent av de som ikke bruker marka at mangel på utstyr er en årsak (Kantar, 2021). Det er også en større andel, vel fire av ti, som mener det bør være lettere tilgjengelig å låne sports- og friluftslivsutstyr. For at marka skal brukes mer oppgav 24 prosent av ikke-brukerne at kommunen burde tilby utstyrsutlån ved marka, mens 18 prosent ønsket seg tilbud om dette der de bodde.

NORCE (Norwegian Research Centre AS) gjennomførte en landsomfattende omdømmeundersøkelse for BUA i 2022 (Erdvik & Bjørnarå, 2022). Undersøkelsen sier blant annet noe om hvor mange som kunne tenke seg å låne i BUA. Det kan gi en indikator på hvor stort behovet er i Oslo. Blant de som kjenner til BUA, men som ikke tidligere har benyttet seg av tilbudet, rapporterer nesten halvparten (47 prosent) at de kunne tenke seg å låne utstyr av BUA i fremtiden. Undersøkelsen tyder også på at BUA oftere benyttes av innbyggere som er født og oppvokst utenfor Norge og de som har lavere inntekt, og de som er medlem i et idrettslag eller en friluftsansettelse.

Til tross for noe lav svarbase, som knytter noe usikkerhet til fortolkningen av resultater knyttet til BUAs betydning for låntakerne (n=97), tyder også tall fra NORCE sin undersøkelse på at utlånsstilbudet kan bidra til økt aktivitetsnivå, redusert forbruk, og økt inkludering i fritidsaktiviteter. 31 % rapporterte at de kanskje eller helt sikkert ville ha kjøpt utstyret dersom de ikke kunne lånt.

Dette viser at det både er et behov med tanke på å bidra til mer fysisk aktivitet og bedre folkehelse, samt sosial utjevning, men også at det kan bidra til å nå Oslo kommune sine mål om en mer sirkulær økonomi med et bærekraftig og redusert forbruk og redusere klimagassutslipp.

4 Samfunnseffekter av utlånsordninger for sport og fritidsutstyr

Utlånsordninger for sport og fritidsutstyr kan gi flere samfunnseffekter, spesielt med tanke på folkehelse, sosial utjevning, inkludering, og klima og miljø. I dette kapitlet går vi nærmere inn på mulige samfunnseffekter av utlånsordningene for disse områdene.

4.1 Folkehelse

Folkehelsearbeid er en lovpålagt oppgave for kommunen. I henhold til loven skal kommunen blant annet *fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller og bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen. Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler kommunen er tillagt, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting¹.*

Oslo kommune har nylig vedtatt en ny *Folkehelsestrategi for Oslo (2023–2030)*, dette er en overordnet plan som gjelder for alle kommunens virksomheter på tvers av sektorer, og som støtter opp under kommuneplanens samfunnsdel. Et av hovedmålene med strategien er **å redusere sosiale forskjeller i helse og livskvalitet mellom innbyggerne**. Oslos befolkning har jevnt over god helse og livskvalitet, og på mange områder bedre enn landsgjennomsnittet. Samtidig er det store forskjeller. Sosiale helseforskjeller er identifisert som den største folkehelseutfordringen i Oslo og henger sammen med at Oslo er en mangfoldig by, som preges av økonomisk og sosial ulikhet (Oslo kommune, 2023). Mennesker som har lite, deltar i mindre grad i sosiale og fysiske aktiviteter enn andre. Ved å legge til rette for at innbyggerne får tilfredsstilt grunnleggende menneskelige behov, både materielle og sosiale, skal Oslo kommune bidra til rettferdige og verdige liv.

I norsk folkehelsepolitikk defineres sosial ulikhet i helse som systematiske forskjeller i helsetilstand som følger sosiale og økonomiske faktorer, særlig yrke, utdanning og inntekt². For å jevne ut sosial ulikhet i helse, må folkehelsearbeidet rettes mot de grunnleggende faktorene i våre liv, som oppvekstforhold, boligforhold, utdanning, arbeid og inntekt. Det vil si, først og fremst bør de samfunnsstrukturene som styrer atferden påvirkes, ikke de individuelle helsevalgene som kommer som en følge av de samme strukturene (ibid.).

Å drive folkehelsearbeid handler derfor i stor grad om å sette inn tiltak utenfor helsetjenesten. Folkehelsearbeid kan defineres som «samfunnets totale innsats for å opprettholde, bedre og fremme befolkningens helse gjennom å svekke faktorer som medfører helserisiko, og styrke faktorer som bidrar til bedre helse» (Helsedirektoratet 2010, s. 20). Et viktig virkemiddel er universelle ordninger, det vil si tjenester og ytelser som omfatter alle. Fordi helseulikheten følger et trappetrinnmønster, en gradient, vil strategier som treffer alle gi størst løft for folkehelsen (ibid.). Utlånsordninger for sport og fritidsutstyr er en slik universell ordning.

Utlånsordninger trekkes også frem i den nye folkehelsestrategien som et virkemiddel for å skape en kultur for deling og gjenbruk som vil redusere kostnader for personer med lavinntekt, bidra til mindre utstyrspress og utjevne sosial ulikhet i helse. Dette skal man få til ved å sørge for en jevn fordeling av utlåns- og gjenbrukstilbud i hele byen som et ledd i utviklingen av en sirkulær økonomi. Initiativ som har en særlig god sosial profil, og bruk av sosiale entreprenører, skal prioriteres for å forbedre den sosiale bærekraften i sirkulær økonomien (Oslo kommune, 2023).

4.2 Sosiale forskjeller

Oslo er en sammensatt by med en mangfoldig befolkning og med mange gode kvaliteter. Likevel finnes det store sosiale forskjeller. Dette innebærer at individer og husholdninger har ulik sosioøkonomisk status etter inntekt, utdanning, helse, deltakelse i arbeidslivet, kjønn, yrke, alder, geografi og landbakgrunn. Når det kommer til inntekt er det større forskjeller i inntekt og formue mellom innbyggere i Oslo enn i resten av landet. Forskjellene er store både mellom bydeler og innad i bydelene og mellom delbydeler. Det er også betydelige forskjeller i inntekt og formue etter variabler som kjønn, alder, utdanning og familietype⁶.

Disse forskjellen gir seg utslag på flere områder, men som vi var inne på i forrige delkapittel om folkehelse gir forskjellene utslag på både helse og deltakelse i ulike sosiale og fysiske aktiviteter, slik som organiserte fritidsaktiviteter. Blant barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er det sosiale forskjeller, og årsaken til dette kan være at foreldrene ikke har råd til å betale kontingenter, utstyr og lignende (Jacobsen, Andersen, Nordø, Sletten, & Arnesen, 2021). Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er en viktig kilde til felleskap, identitet og mestring for barn og unge (ibid). Dermed vil det å redusere barrierer som bidrar til slike forskjeller være viktig og kan bidra til sosial utjevning.

Som det kommer frem av Byrådssak 198/19 barrierer for deltagelse i idretten kan tilgang til utstyr være en viktig barriere for deltagelse, uavhengig av tilbudet. Dermed kan det å tilrettelegge for en utlånsordning bidra til å redusere denne barrieren og bidra til at flere kan delta uavhengig av økonomi. Med bakgrunn i at mange utlånsordninger samarbeider med eller driftes av frivillige organisasjoner og idrettsklubber, og ofte tilbyr aktiviteter i tilknytning til ordningene, kan dette også bidra til å gi flere informasjon om og tilgang til organiserte aktiviteter. Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet fremhever også utlåns- eller utstyrssentraler som lavterskeltilbud som kan bidra å dempe konsekvensene av å vokse opp i en familie med lav inntekt ved at barn og unge kan låne utstyr⁷. Som skrevet innledningsvis er dette også noe Helsedirektoratet fremhever, at utstyrssentraler er viktige for å gi alle innbyggere like muligheter til å delta i fysisk aktivitet og friluftsliv, uavhengig av sosial bakgrunn og status.

En studie gjennomført av Norges idrettshøgskole på vegne av Bymiljøetaten i 2020, visste at det er også sosiale forskjeller i barn og ungdoms deltakelse i friluftsliv i Oslo⁸. Der trekkes gratis lån av utstyr frem som et av tiltakene som er nødvendige for å øke unges deltakelse i friluftsliv. Dette understøttes av nye undersøkelser som viser at utlånsordninger bidrar til å redusere behovet for å kjøpe eget utstyr til mer sporadisk bruk, som friluftsliv i større grad kan være, noe som igjen demper kostnadspress og forbruk. På den måten kan utlånsordningene også bidra til å bygge ned barrierer for deltagelse i uorganiserte og selvorganiserte fysiske og sosiale aktiviteter for barn og unge, uavhengig familieøkonomi. Undersøkelsen viser også at

⁶ Informasjon hentet fra [høringsutkastet til strategi for utjevning av sosiale forskjeller \(PDF\)](#).

⁷https://www2.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/Praktisk_arbeid_eksempelsamling/Eksempelsamling1/Utlanssentral/

⁸ <https://www.nih.no/om/aktuelt/bloggen/2020/friluftsliv-forskjeller-i-barn-og-ungdom.html>

utlånsordningene brukes av et bredt lag i befolkningen, og at det i liten grad oppfattes som stigmatiserende å bruke de (Erdvik I. B., Bjørnarå, Ervik, Myksvoll, & Enjolras, 2023).

Utlånsordningene kan også bidra til å skape flere sirkulære arbeidsplasser, inkludert jobber for ungdom, arbeidstrening eller for de på arbeidstiltak. De største forskjellene i samfunnet er mellom de som har en jobb og de som står utenfor. Det å ha en jobb gir inntekt, men kanskje enda viktigere er det for livskvaliteten til den enkelte og følelsen av å kunne bidra med noe i samfunnet⁹. De fleste ordningene i Oslo avsatt midler til å lønne ansatte for å bemanne i åpningstiden¹⁰, og det vanligste er at de ansatte er ungdommer, mens nesten 20 prosent er ansatte på arbeidsrettet tiltak, og 10 prosent har begge deler. For eksempel har både BUA i Bydel Grünerløkka og Søndre Nordstrand ansatt mange ungdommer med stor suksess. Derfor kan det å tilrettelegge for utlånsordninger også bidra til flere jobber for ungdom og for de som trenger arbeidstrening eller -tiltak, og på denne måten redusere de sosiale forskjellene. Flere av utlånsordningen bemannes også av frivillige, og denne typen deltakelse i samfunnet bidrar til både kulturell og sosial kapital som er viktig for å redusere de sosiale forskjellene (Eimhjellen & Fladmoe, 2020).

4.3 Klima og miljø

Forbruk har store konsekvenser langt utenfor Oslos grenser. Forbruksnivået på verdensbasis har ifølge Det Europeiske miljøbyrået (EEA) passert jordas tåleevne med mer enn 50 prosent. Ifølge EEA er Norge ett av de tre landene i Europa med høyest materielt ressursbruk per innbygger, sammen med Finland og Irland. Innbyggerne i Oslo og Akershus har det høyeste forbruket i landet målt i pengebruk, ifølge Forbruksundersøkelsen til Statistisk Sentralbyrå (SSB) fra 2012. Overforbruk og press på naturressursene står i fare for å medføre en varig svekkelse av naturen og bidrar til store klimagassutslipp. Produksjon og transport av importerte produkter fører til betydelige utslipp av klimagasser, vannforbruk, luftforurensning og arealbruk utenfor Oslos og Norges grenser. Reduksjon i forbruk er et av de viktigste tiltakene FNs klimapanel anbefaler for rike land, og er både et bærekraftsmål og et av målene i naturavtalen.

Oslo kommune vedtok i desember 2019 *Framtidens forbruk – strategi for bærekraftig og redusert forbruk 2019-2030*. Strategien er bygd opp med tre hovedmål, effektmål og flere "Byrådet vil"-punkter. *Visjonen er: Oslo reduserer sitt klima- og miljøavtrykk gjennom et bærekraftig og redusert materielt forbruk.* Strategiens overordnede ramme for å endre det materielle forbruket er delt i tre områder: redusere, dele/sirkulere og erstatte. Viktige innsatsområder er mat, plast, elektronikk, tekstiler og bygg- og anleggsmaterialer, og miljøsertifisering av Oslo kommunes virksomheter.

Et annet viktig innsatsområde i *Framtidens forbruk* er lokal tilrettelegging. For å få med innbyggerne på et skifte i forbruksmønster vil det være viktig med økt satsing og samarbeid lokalt, med tilrettelegging, kompetanseheving og synliggjøring av aktiviteter relatert til

⁹ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekra/artikler/store-sosiale-forskjeller-i-livskvalitet>

¹⁰ Se mer info om dette i kapittel 6.

bærekraftig og redusert materielt forbruk. Dette inkluderer for eksempel utlån av sport- og friluftsutstyr. Et av hovedmålene i Framtidens forbruk er at det i Oslo skal være lett å dele, ombruke og reparere, og at sirkulære systemer skal videreutvikles for å redusere materielt forbruk. For å dele og resirkulere i større grad enn i dag må Oslo kommune blant annet; tilrettelegge for ombruk, deling og reparasjoner, og fremme delings-, utlåns- og bytteordninger.

4.3.1 Miljøpåvirkning

Norge ligger på verdenstoppen i forbruk av utstyr. Vi bruker ca. 15 milliarder i året på turutstyret vårt, ofte omtalt som friluftsparadokset. Dette innebærer også at forbruket vårt har en stor miljøpåvirkning og bidrar til å skade den naturen man oppsøker gjennom friluftslivet. En sykkel har et anslått produksjonsutslipp på 96 kg CO₂, dette tilsvarer å kjøre 384 km med fossilbil eller å spise 4,2 kg storfekjøtt¹¹. I 2021 hadde BUA alene et utlån på cirka 3000 enheter innenfor kategorien *sykle og rulle* i Oslo. Om eksempelvis bare 10 prosent av utlånet av sykler har bidratt til å erstatte nyinnkjøp, har det bidratt til en reduksjon i utslipp på cirka 30.000 kg CO₂. I kategorien *ski og skøyter* hadde BUA 26.000 utlånte enheter i 2021. Dette viser at det er et stort utslippsreduksjonspotensial i å tilrettelegge for utlånsordninger. I tillegg til å redusere klimagassutslipp vil utlån som erstatter nyinnkjøp også bidra til å redusere bruk av naturressurser.

Utrekning av et klima- og miljøfotavtrykk er selvfølgelig en kompleks øvelse, og det er mange faktorer og hensyn som spiller inn på sluttsummen slik som vedlikehold, reparasjon, levetid og transport. Likevel viser regnestykket over at å produsere en enhet bidrar både til klimagassutslipp og bruk av naturressurser. Å bidra til at dette avtrykket reduseres gjennom utlånsordninger vil uten tvil være positivt for både klima og miljø. Det kan også bidra til å endre holdninger fra det å eie, og heller låne og leie. Slik omdømmeundersøkelsen til BUA også viste, rapporterte 31 prosent at de kanskje eller helt sikkert ville ha kjøpt utstyret dersom de ikke kunne lånt. Selv om svarprosenten var lav gir det likevel en indikasjon på at utlånsordninger har et potensiale til å redusere nyinnkjøp.

I en svensk studie av BUAs søsterorganisasjon, Fritidsbanken, gjennomførte man en utregning av de miljømessige effektene av utlånsordningen (Tekie, 2020). Den visste at utlån kunne potensielt redusere miljøpåvirkningen med 70 prosent sammenlignet med en lineær modell, det vil si om utstyret ble kjøpt og eid privat fremfor å bli delt. Dette blant annet på grunn av økt levetid som følge av bedre vedlikehold av utstyret og bruk over tid. Den samme undersøkelsen viste også at utlån kunne redusere ressursbruken med over 80 prosent sammenlignet med den lineære modellen hvis utstyret hadde 50 prosent lengre levetid og at utstyret erstattet 0,5 nyinnkjøp (ibid).

I delrapport 2 *Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler*, kommer det frem at redusert miljøbelastning er det færreste låntakere forbinder med utstyrssentraler, likevel var dette den vanligste begrunnelsen for å bruke en utstyrssentral. Det kan tyde på at dette er et hensyn som

¹¹ <https://www.framtiden.no/tips/21-klimafotavtrykk-av-forbruket-vaart>

låntakerne er blitt mer bevisste på, men som ikke nødvendigvis formidles av hverken utlånsordningene eller fra andre hold (Erdvik I. B., Bjørnara, Ervik, Myksvoll, & Enjolras, 2023).

BUA har nå inngått et samarbeid med Ducky for å synliggjøre BUA som et konkret klimatiltak for kommuner og andre samarbeidspartnere ved å måle og synliggjøre klimafotavtrykket til utstyret som lånes ut i BUA, og vise klimagassbesparelsen av å låne utstyr i BUA fremfor å eie selv. Arbeidet er fortsatt under utvikling, men vil snart være på plass og vil da kunne gi et bedre bilde av utslippsreduksjonspotensialet til utlånsordningene.

5 Utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo

I 2020/21 gjennomførte Bymiljøetaten ved idrettsavdelingen en kartlegging av utstyrssentraler i Oslo kommune. Som et ledd i kartleggingen ble det gjennomført en undersøkelse. Mottakerne av undersøkelsen ble informert om at de skulle forstå begrepet «utstyrssentraler» i vid forstand med tanke på hvilket utstyr sentralene hadde. Til tross for dette, viste tilbakemeldingene at begrepet forstås som utlånsordninger som tilbyr utlån av sports- og friluftslivsutstyr. I kartleggingen valgte man derfor å bruke begrepet «utlånsordninger» om alle de kartlagte tilbudene.

Basert på tilbakemeldingene fra undersøkelsen valgte Bymiljøetaten å kategorisere utlånsordningene i følgende kategorier:

- **Kategori 1:** Utgjør BUA-utlånsordninger som tilbyr gratis utlån av sports- og friluftslivsutstyr. Dette er et allment tilgjengelig tilbud for alle.
- **Kategori 2:** Utgjør utlånsordninger som tilbyr utlån av sports- og friluftslivsutstyr. Flere av tilbudene er sammenlignbare med BUA-utlånsordningene (kategori 1), men de er ikke en del av BUA-nettverket. Andre ordninger i denne kategorien skiller seg ut i større grad i form av at gratis utlån begrenser seg til kun å gjelde barn og unge.
- **Kategori 3:** Utgjør utlånsordninger som begrenser seg til en aktivitet som skal foregå på en bestemt lokasjon over en kortere tidsperiode.
- **Kategori 4:** Utgjør alle utlånsordninger som ikke går innunder kategori 1, 2 eller 3, og gjelder utlån av annet type utstyr enn sport og fritidsutstyr.

5.1 Oversikt over utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo

I Oslo finnes det en utlånsordning i samtlige 15 bydeler. Per januar 2024 finnes det totalt 30 utlånsordninger, hvorav 13 av disse er BUA-ordninger. I tillegg finnes det tre utlånsordninger for annet utstyr enn sport- og friluftslivsutstyr. På Oslo kommune sine nettsider finner man en oversikt over 23 av ordningene, dette er de ordningene som er åpne for allmenheten samt to ordninger for utstyr til lyd, lys og scene- På BUA sine nettsider finner man 16 ordninger, det er deres 13 BUA 'er inkludert Skattekammerets to ordninger og FRIGO. Alle bydeler har et tilbud innenfor kategori 1 og/eller 2, og det finnes totalt 20 tilbud innenfor disse to kategoriene. Se tabellen på neste side.

Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4
BUA Furuset	FRIGO	Jerikobakken	Tøyen Frivilligsentral (arrangementsutstyr)
BUA Bjerke	Skattekameret Frogner	Hamna fritidsklubb	Utstyr til lyd, lys og scene i Bydel Østensjø
BUA Grünerløkka	Skattekameret St. Hanshaugen	Lillomarka skiklubb	Utstyrsbank for organisasjoner i Bydel Østensjø
BUA Nordre Aker	Skattekameret Stovner	FRIGO, Rudolf Nilsens plass	
BUA Nordstrand	Holmlia Sportsklubb	FRIGO Rulle, Jordal	
BUA Sagene	Bjørndal IF	Gressbanen skøytebane	
BUA Stovner	Utlånsbanken på Ammerudklubben	Sagene IF	
BUA Mortensrud			
BUA Ullern			
BUA Hovseter			
BUA Østensjø			
BUA Romsås			
BUA Prinsdal			

Videre i dette notatet vil vi omtale utlånsordninger som har tilbud innenfor kategori 1 og 2. Dette på grunn av deres egenart ved at tilbudene er allmenn tilgjengelig for alle hvor enkeltpersoner, skoler, barnehager og frivillige organisasjoner kan låne gratis utstyr til sport og friluftsliv, og at de er åpne hele året og ikke bare i sesong.

6 Informasjon om utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo

Informasjonen om utlånsordninger i Oslo stammer både fra kartleggingen BYM gjennomførte i 2020/21, samt en undersøkelse som ble gjennomført i forbindelse med dette kunnskapsgrunnlaget høsten 2023. Det var de 20 med tilbud innenfor kategori 1 og/eller 2 som mottok denne undersøkelsen. Undersøkelsen ble sendt til postmottak i bydelene og adressert til daglig leder/driftsansvarlig av utlånsordningen i bydelen. De som sto oppført som kontakt på de enkelte ordningene ble også satt i kopi. Der bydelen ikke var driftsansvarlig ble de sendt rett til leder ved den enkelte ordningen. Totalt svarte 14, tre av svarene gjaldt for to ordninger, slik at vi fikk svar for 17 av 20 ordninger.

Utlånsordningene er et veldig populært tilbud som brukes av alle, spesielt blant barn, unge og barnefamilier i lokalmiljøene, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Tilbudene blir også i noen grad brukt av barnehager, skoler og elever i forbindelse med aktivitetsdager og lignende. BUA ønsker et tettere samarbeid med skolene med den målsetningen om at BUA kan koordinere og tilrettelegge for et tilpasset tilbud til skolene, basert på skolenes og elevenes behov. FRIGO i Bydel Gamle Oslo har et veldig tett samarbeid med skolene i bydelene, og mener dette er en viktig suksessfaktor både for at det markedsfører det generelle tilbudet og fordi det gir flere muligheten til å prøve ulike aktiviteter under aktivitetsdager og lignende med skolen.

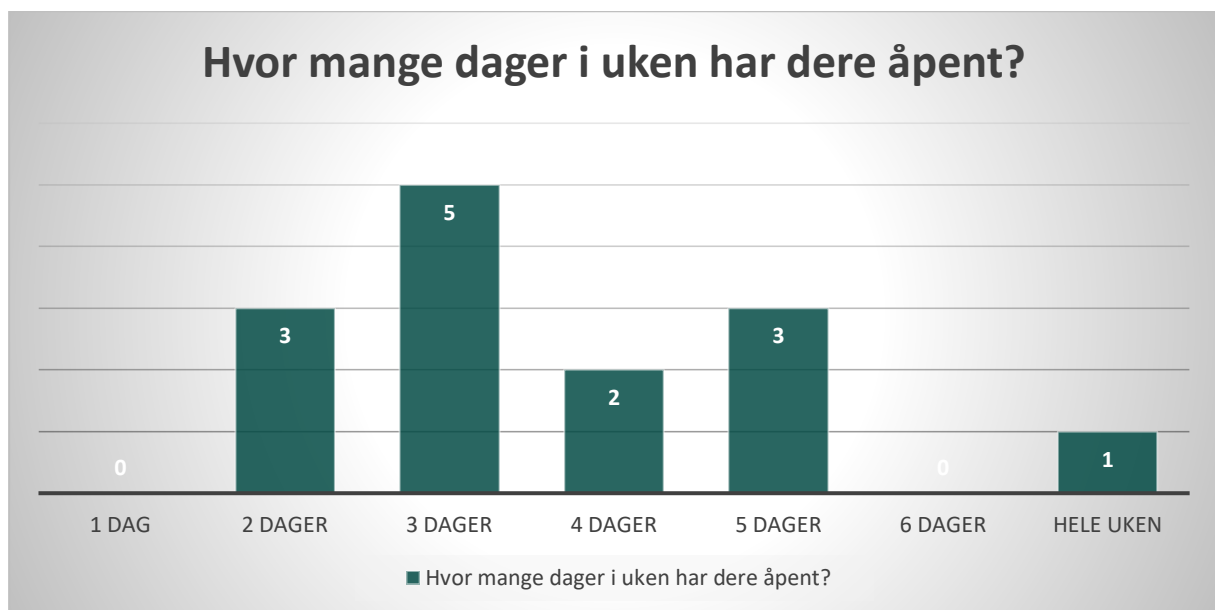
Det er ikke en selvfølge at alle har den bredden i sports- og friluftslivsutstyr som forventes i dagens samfunn. Utlånsordningene er inkluderende ved at alle har mulighet til å låne utstyr og dermed være med på planlagte aktiviteter, for eksempel i regi av skolene. Tilbudene gir også alle muligheten til å være i fysisk aktivitet og teste flere forskjellige typer aktiviteter, uten å måtte investere i alt utstyret selv. BUAs visjon er «alle unge i jevnlig fysisk aktivitet uten økt forbruk». Det er noen som forbinder lånt utstyr med fattigdom. BUA ønsker å gjøre noe med denne stigmatiseringen ved å jobbe for at disse ordningene blir sett på som utstyrsbibliotek på samme måte som vanlige biblioteker, samt at BUA jobber for at utstyret som lånes ut er av god kvalitet. I en siste rapport om utstyrssentraler svarte om lag 95 prosent av låntakerne at de ikke opplever det som flaut å låne utstyr, noe som taler for at tilbudet ikke virker stigmatiserende (Erdvik I. B., Bjørnara, Ervik, Myksvoll, & Enjolras, 2023).

Alle bydeler i Oslo har en utlånsordning, men det varierer veldig fra bydel til bydel hvilket tilbud de har med tanke på både åpningstider og utstyr, også lokasjon og størrelse varierer. Det kommer tydelig frem fra kartleggingen til BYM fra 2020/21 at etterspørselen er større enn tilbudet, det er fortsatt tilfelle slik undersøkelsen fra 2023 viser. Ifølge den nasjonale kartleggingen fra 2019 er Oslo, etterfulgt av Vestfold og Østfold, de fylkene med færrest utlånsordninger per 1000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Analysene viser også at dekningsgraden av utlånsordninger per 1000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt er desidert størst i små kommuner og desidert minst i store kommuner (inkludert bydeler i Oslo) (Rambøll, 2019). Antallet utlånsordninger har ikke endret seg betraktelig siden 2019.

6.1 Åpningstider

Åpningstidene påvirker hvor tilgjengelig tilbudet om lån er for innbyggerne. Hvis åpningstiden er svært begrenset vil det kreve at brukerne planlegger lånet sitt mer, mens med mer utvidede åpningstider vil det gi mulighet til mer spontanitet. Det er også nærliggende å tro at utlånsordninger som har åpent på fritiden, altså i hovedsak ettermiddager og helger, er mer attraktive da det er da man har behov for utstyret og lettere kan hente/levere.

Det som er mest utbredt blant utlånsordningene i Oslo er at de har åpent hele året, tre dager i uken og på både dag- og ettermiddagstid. Etterfulgt av dette er to og fem dager mest vanlig å ha åpent. Det var kun en ordning som hadde åpent hele uken. Tre ordninger hadde kun åpent på ettermiddagstid, og to ordninger har kun åpent på dagtid. Fire ordninger har også åpent i helgene, men de har også åpent på hverdagene, på både dag- og ettermiddagstid. Det var kun tre som hadde åpent bare deler av året og da på vinteren. Ingen hadde åpent bare en dag i uka.

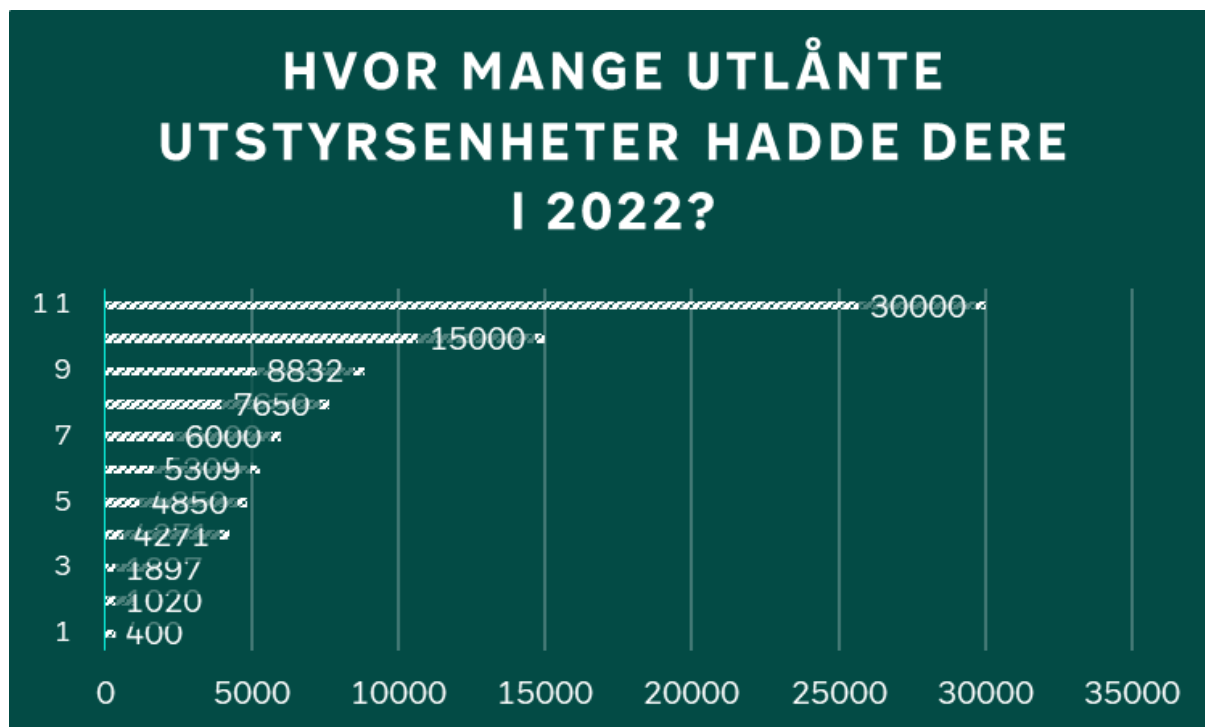

6.2 Utlånsstatistikk

Det varierer hvor godt den enkelte utlånsordningen kjenner til egen utlånsstatistikk. Det virker som at de som er tilknyttet BUA sitt utlånssystem har relativt god oversikt, men at de ikke alltid har det direkte tilgjengelig selv og må be om tilgang fra BUA sentralt. De andre har også tall, men benytter andre systemer og oppgir mer avrundende og cirka tall. Dog gir nok tallene et godt og relativt riktig bilde av virkeligheten hos den enkelte ordningen.

På spørsmål om hvor mange utstyrsenheter de hadde lånt ut i 2022 varierer det veldig fra 400 til 30.000 som man kan se fra figuren under. Det er totalt 13 av 17 ordninger som har svart på dette, det kommer frem 11 av figuren under, men for to av de gjelder svaret for to ordninger. Det betyr at den som hadde lånt ut 15.000 utstyrsenheter gjelder for to ordninger, mens for den andre som svarte for to er en av de så ny at de ikke har statistikk og gjelder da bare for den ene. Den ordningen med minst og tredje minst utlån er de som kun har åpent i vintersesongen, den

med nest minst er en ordning som har åpent to dager i uken på ettermiddagstid. For øvrig ser man sammenheng mellom antall åpningsdager og åpningstider på antallet utlånte enheter, men det som gjør størst utslag på utlånet er de som låner ut til skoler og barnehager og som er de to med mest utlån. Dette gjelder Skattekammeret ved Frogner Stadion og Bislett, samt Frigo.

Vi forsøkte også å få svar på hvor mange lån de hadde i 2022 for å få et bilde av hvor mange enheter man låner ved per lån. Dette varierte fra 290 til 11.000 lån, og delt på antall utlånte utstyrsenheter låner brukere mellom 1.4 til 4.2 enheter per lån. De fleste låner tre enheter per lån. Vi vet av statistikken til BUA at det er flest voksne som låner, og med tanke på at de låner tre enheter per gang er det nærliggende å tenke at de da låner for seg selv og barna sine, eller at de har flere barn de låner for.

Vi spurte også hvor mange registrerte låntakere de hadde, og hvor mange av de som lånte i 2022. Dette var det kun 9 av 17 som kunne svare på, og varierte mellom 458 til 4794 låntakere. Kun to kunne svare på hvor mange av de som lånt, og basert på deres svar var det henholdsvis 28 og 57 prosent av de registrerte låntakerne som hadde lånt. De som hadde 57 prosent har kun 515 låntakere i utgangspunktet, og totalt lånte de ut 1020 utstyrsenheter i 2022. Mens den med lavere prosent er en av de ordningene i Oslo med mye utlån, og den med flest registrerte lånere. Det kan bety at det er et stort omløp av låntakere, eller at mange også låner ved flere BUA-er.

Sist forsøkte vi også å få svar på hvor mange som låner mer enn en gang, og eventuelt hvor mange ganger i året en aktiv låntaker låner i gjennomsnitt. Dette kunne de færreste svare på, men for de som hadde tall for hvor mange utlån de hadde og hvor mange låntakere som hadde lånt i 2022, kan man regne seg frem til at cirka halvparten av låntakerne låner mer enn en gang.

Dette oppgir også flere uten å ha tall, noen oppgir også at en aktiv låntaker låner 3-5 ganger i løpet av året. I henhold til andre delrapport fra NORCE om Kunnskap og virkninger av utstyrssentraler fra 2023, låner de fleste mellom 1-3 ganger i året, i snitt 2,1 ganger i året.

6.3 Organisering

Hver enkelt utstyrssentral fungerer som en selvstendig driftsenhet, og står på mange måter på «egne ben» når det kommer til drift av det enkelte tilbudet. Utstyrssentralene driftes av bydelene og/eller idrettslag, med unntak av Skattekammeret som drives av den frivillige organisasjonen Kirkens Bymisjon. Det er enten faste ansatte i deltidsstillinger og/eller frivillige som betjener utstyrssentralen og dens åpningstider. Utstyrssentralene selv uttrykker et behov for dedikerte ansatte med kompetanse på det som tilbys av utlån, samt et behov for økte åpningstider, midler og forankring. BUA mener også at en dedikert driftsleder som tar eierskap til kvalitet, kompetanse og markedsføring av tilbudet er nøkkelen til å styrke tilbudet. Per nå mangler flertallet av ordningene dette, og noe som også trekkes frem som en utfordring i kartleggingen til BYM fra 2020/21. Mangel på en overordnet driftsmodell for utstyrssentralene gjør at det er variasjon i tilbudene, hvor noen er mer velfungerende enn andre. Flere av bydelene er svært positiv til dette arbeidet, men det kommer frem fra BYMs kartlegging at dette ikke er et tilbud som har høy prioritet i noen av bydelene da det ikke er en lovpålagt oppgave.

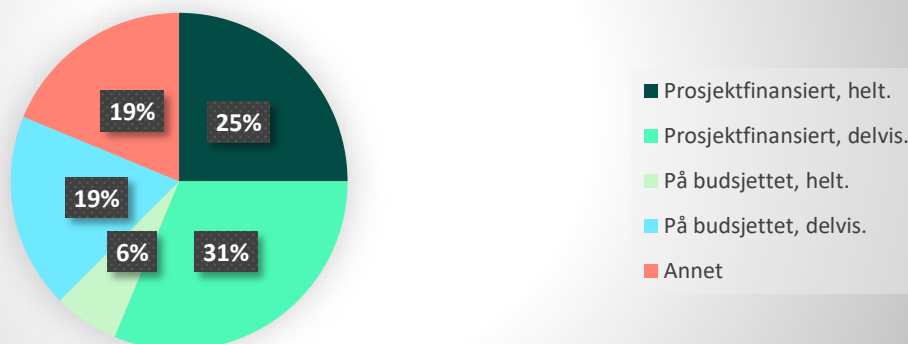
6.3.1 Drift og finansiering

Det er store forskjeller i hvordan de ulike utlånsordningene er organisert, hvem som drifter og finansierer. 8 av 17 utlånsordninger driftes av bydelen, 6 av idrettslag, og de 3 siste av frivillige organisasjoner. Det innebærer at cirka halvparten av utlånsordningene driftes av bydelen, mens cirka 30 prosent driftes av idrettslag og 20 prosent av frivillige organisasjoner. Dette samsvarer i stor grad for hvordan utstyrssentraler er organisert nasjonalt også, jamfør både nasjonale kartleggingen fra 2019 og den siste rapporten om Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler fra 2023. Den største forskjellen er at nasjonalt er frivilligsentraler i større grad oppført som driftsansvarlig, men disse er i stor grad kommunale, mens både idrettslag og frivillige organisasjoner har en lavere prosentandel.

Driften finansieres også på ulike vis og med svært ulike budsjetter, fra 100.000, - til 5 millioner. En av de meste populære ordningene basert på antall utlånte utstyrsenheter og med flest åpningsdager, har ikke finansiering i det hele tatt. Ordningen driftes av ungdommer i ungdomsjobb og ansatte som har det som tilleggsoppgave, noe som gjør ordningen svært sårbar. Dette gjelder forøvrig flere av ordningen med lave budsjetter, at utlånsordningen ikke har et eget budsjett og finansieres og driftes av avsatte midler til ansatte.

De fleste er helt eller delvis prosjektfinansierte, både med offentlig (ofte Bufdir) og private midler (stiftelser). Tre av ordningene er delvis på budsjettet til bydelen, men kun en av ordningene er kun finansiert av budsjettmidler fra bydelen. Det er kun 4 av de 17 som besvarte undersøkelsen som ikke bydelen er med å finansiere gjennom enten direkte midler eller ansatte ressurser. Det innebærer at til tross for at flere driftes av andre enn bydelen mottar de likevel deler av finansieringen sin, eller har en form for støtte fra bydelen.

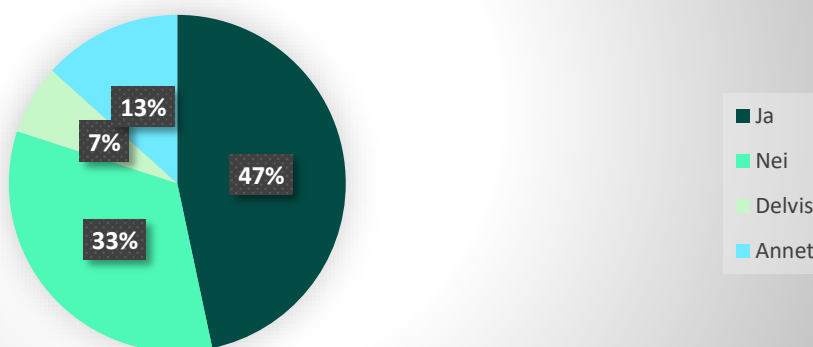
Er utlånsordningen prosjektfinansiert eller er den i budsjettet til bydelen?

Når det kommer til forankring i bydelen og forutsigbarhet i driften varierer dette på lik linje som finansieringen. Mange mottar støtte fra år til år og har en sårbar organisering, dette utfordrer også forutsigbarheten. 7 av 17 som har en viss forankring i bydelen og får mye omtale i diverse dokumenter, hovedsakelig som et virkemiddel rettet mot unge og utjevning av sosiale forskjeller. Kun to ordninger oppgir at de er oppgitt i bydelens handlingsplan og er inkludert frem i tid.

Over halvparten har avsatt midler eller en stillingsressurs til å drifte og utvikle utlånsordningen, dette er i stor grad de ordningene som har budsjetter og som har en forankring i bydelen. Det er enda flere som har avsatt lønnsmidler til å ansette folk til å bemanne i åpningstidene. Dette er de ordningene som også har avsatt midler til drift, i tillegg er det tre ordninger som driftes av idrettslag som får midler av bydelen til å ansette ungdommer. Det vanligste er at de ansatte er ungdommer, mens nesten 20 prosent er ansatte på arbeidsrettet tiltak, og 10 prosent har begge deler. Cirka 40 prosent driftes eller bemannes også av frivillige, dette gjelder spesielt de som driftes av idrettslag og frivillige organisasjoner. Det er kun to ordninger som verken har avsatt midler til drift eller ansatte, og som i stor grad drives av frivillige.

Er det avsatt midler/stillingsressurs til å drifte og utvikle sentralen?

Er det avsatt lønnsmidler til andre ansatte for å bemanne i åpningstidene?

Er noen av de betalte ansatte

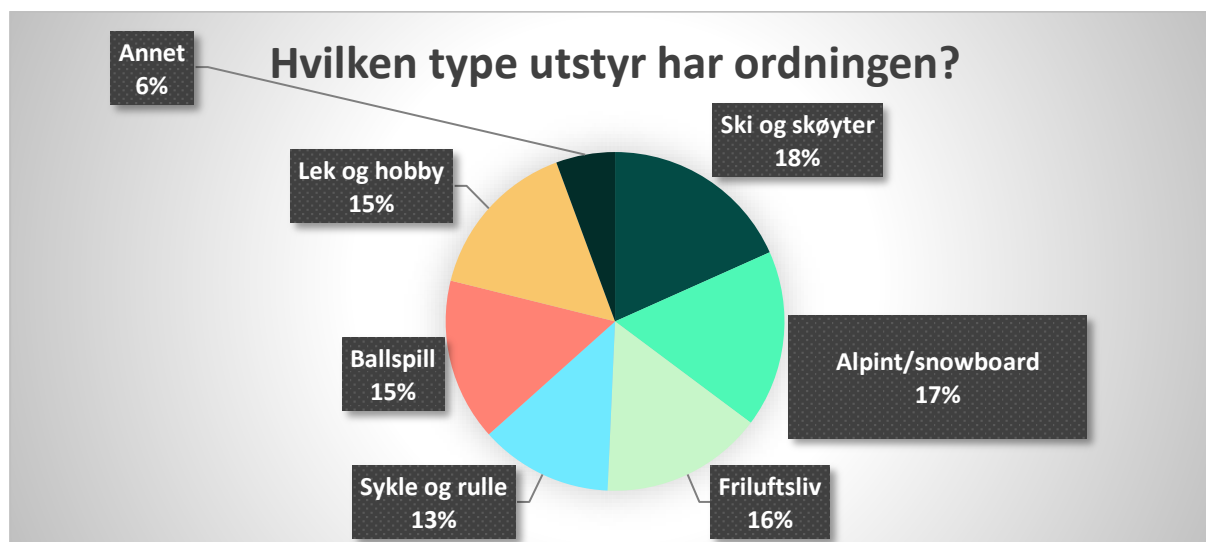
De ansatte har god kompetanse om det som lånes ut, og informasjon om at man kan få opplæring i bruk av utstyret gis av de fleste ved utlån. Kun to utlånsordninger oppgir at de ikke gir noe informasjon om opplæring, begge disse er kun åpne i sesong på vinteren. Hovedsakelig gis informasjonen muntlig og da på norsk og noen engelsk, men noen oppgir også at de har ansatte med ulike kulturell bakgrunn og derfor kan gi informasjon på andre språk som arabisk og fransk.

Har de ansatte kompetanse på det som lånes ut?

6.3.2 Utstyr

Det er viktig for utstyrssentralene å etterstrebe god kvalitet på utstyret, både av sikkerhetsmessige årsaker og for å forhindre stigmatisering knyttet til lånt utstyr. Utstyrssentralene vedlikeholder og reparerer utstyret jevnlig. Det rapporteres om god kvalitet på utstyret. Utstyrssentralene anskaffer utstyr ved kjøp av utstyr med egne midler, og ved at de tar imot brukt utstyr fra privatpersoner, bruktmarked, skisteder, gjenbruksstasjoner og lignende. Utstyrssentralene opplever å ikke ha nok utstyr. Blant de sentralene som finnes er de gjerne størst på en type utstyr (for eksempel til vinterutstyr eller til en spesifikk type vinterutstyr) og dermed begrenser tilbudet seg til dette. Det er et ønske blant utstyrssentralene å ha en større bredde i sortimentet, og en større balanse mellom utstyr tilpasset både vinter- og sommersesongen.

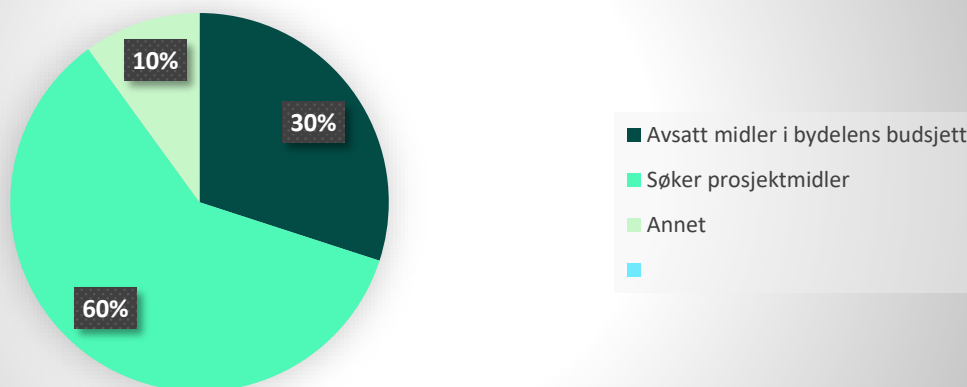

De fleste utlånsordningene har en innkjøpsavtale, for eksempel gjennom BUA-nettverket, men det er like vanlig å kjøpe utstyr i en vanlig sportsbutikk som at de tar imot utstyr fra privatpersoner. Noen få kjøper også brukt og henter fra gjenbruksstasjonen.

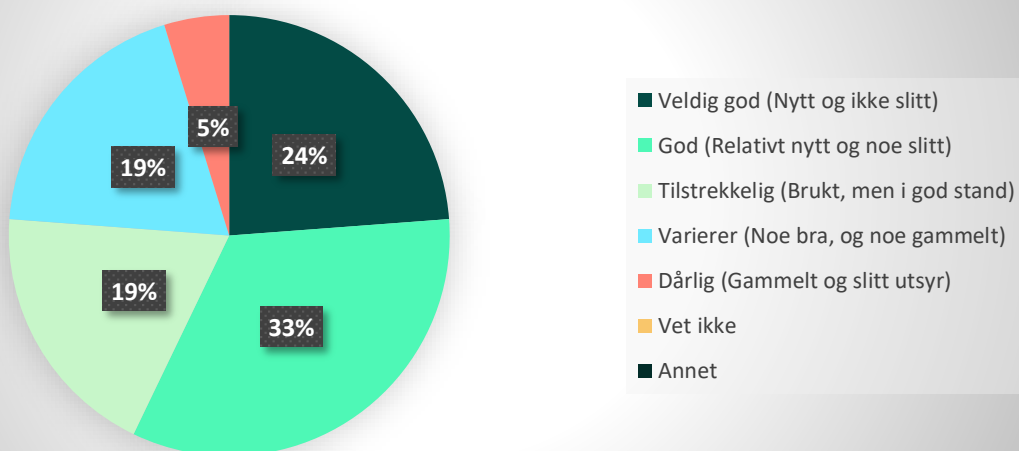
Innkjøp av utstyr finansieres i hovedsak gjennom prosjektmidler. En tredjedel av ordningene har avsatt midler i bydelens budsjett. De som har oppgitt annet oppgir at de har mottatt midler til innkjøp fra BUA sentralt eller Bufdir, dette kan også anses som prosjektmidler.

Hvordan finansieres innkjøp av utstyr?

De fleste oppgir at kvaliteten på utstyret de har er god og at det er relativt nytt og lite slitt, flere oppgir også at utstyret er veldig godt. Det er likevel nesten like mange totalt som oppgir at utstyret bare er tilstrekkelig og noe varierende. Det er bare en ordning som oppgir at utstyret deres er dårlig, og at utstyret er gammelt og slitt. Dette er en utlånsordning som ikke har noe innkjøpsavtale og dermed kjøper utstyr i vanlig sportsbutikk, kjøper brukt eller tar imot utstyr fra andre. De er for øvrig en ordning som er forankret i bydelen og mottar ulike midler, men det totale budsjettet er relativt lavt. For øvrig kan det virke som at de fleste har godt med utstyr, men at når det er sesong for noe kan utstyret som ønskes lånt ofte bli tomt. Spesielt på snørike vintre, i vinterferie og påskeferie oppgir en av utlånsordningene.

Hvordan er kvaliteten på utstyret?

6.3.3 Beliggenhet og lokaler

Når det kommer til tilgjengelighet med tanke på beliggenhet/sentralitet, parkeringsmuligheter, og tilkomst fremkommer denne som god for samtlige. De ligger sentralt der folk bor eller rett i nærheten av aktivitetsanlegg. Mange skriver at det er gode parkeringsmuligheter uten å spesifisere noe knyttet til kollektiv. Det er vanskelig å si hvorvidt dette er en ordning som best nås ved bil og at om man ikke har dette kan det bli en barriere, men med tanke på at alle skriver at beliggenheten er god må man anta at disse er enkelt å komme til uavhengig av transportmiddel. Det fremkommer ikke hvordan tilgjengelighet og adkomst er for personer med funksjonsnedsettelse.

Imidlertid er det flere utlånsordninger som ikke har egnede og/eller store nok lokaler til å imøtekomme etterspørselen. De ulike tilbudene har både ønske og vilje om å utvide og bedre tilbudet, men de har ikke mulighet på grunn av faktorene beskrevet ovenfor. Å markedsføre tilbudene virker rett og slett mot sin hensikt, da utstyrssentralene ikke er rigget for etterspørselen for dette tilbudet. Utstyrssentralene uttrykker et behov for forankring sentralt i kommunen og tilførsel av kommunale driftsmidler for å styrke tilbudene.

6.4 Effekter av utlånsordningen

De fleste oppfatter at utlånsordningene i stor grad bidrar til økt fysisk aktivitet, økt inkludering og deltakelse, og at flere barn og unge deltar i egenorganiserte aktiviteter. Halvparten mener også at det bidrar til at flere barn og unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter. De mener også at det bidrar til at flere under 18 år får arbeidserfaring de ellers ikke ville fått.

Avslutningsvis åpnet vi for eventuelle kommentarer, utfordringer, behov og ønsker. De største utfordringene som kom frem var knyttet til økonomi og manglende forutsigbarhet, samt lokaler. Når det gjelder lokaler går det både på plassmangel og at de er plassert på midlertidige lokasjoner med liten forutsigbarhet. De ønsker seg mer langsiktighet i finansieringen og en sterkere kommunal og gjerne sentral finansiering. Andre kommentarer var knyttet til sårbarhet på bemanning når man har frivillige og det praktiske rundt selve utlånet. Det gjelder både sikkerhet og at utstyret forsvinner, og at mange lån forlenges med flere uker av samme låntaker, men blir fortsatt registrert som ett lån.

6.5 Særskilt om BUA-ordningene

Særegent for BUA-utlånsordningene er at de har tilgang til en verktøykasse og tjenester sentralt hos BUA-organisasjonen, som har til hensikt å forenkle den daglige driften av utstyrsutlånsordningene. BUAs digitale utlånssystem er kjernen i konseptet og er utviklet for å effektivisere utlånet og sørge for ansvarlig og profesjonell utlånsvirksomhet, som ivaretar ansvar og personvern i henhold til lover og regler. Digitalisering av utstyrssentralene har bidratt til økt utlån og gjør det enklere for de som skal låne å se hvor og hva de kan låne via BUA sine nettsider (www.bua.no).

6.5.1 Forskjellige driftskonsepter blant BUA-ordningene nasjonalt – drop-in-lån versus nettbasert reservasjon

De aller fleste BUA-avdelinger tilbyr drop-in-lån (65 %), noe som betyr at man ikke kan reservere utstyr, men må møte opp personlig i åpningstiden for å låne. Online reservasjon og digital selvbetjening er tilleggstenester som det er valgfritt for BUA-avdelingene å ta i bruk. I 2022 hadde 31 % av BUA-avdelingene nettbasert reservasjon, og 4 % tilbød digital selvbetjening via BUA selvbetjening-appen.

Det er flere av BUA-ordningene i Oslo som har planer om å ta i bruk online-reservasjon, noe som gjør det enklere for låntakere å planlegge og for BUA-ordningen å administrere. Nyåpnede BUA Ullern er første BUA i Oslo som har tatt i bruk online-reservasjon. Muligheten for nettbasert reservasjon av utstyr gir bedre forutsigbarhet både for de som skal låne, og for de som låner ut. Reservasjoner stiller større krav til de som låner ut, fordi logistikken blir mer krevende. Man er helt avhengig av at lånene leveres tilbake til avtalt tid, slik at utstyret er tilgjengelig for dem som har reservert det.

6.5.2 Digital selvbetjening

Digital selvbetjening er en helt ny tjeneste som ble utviklet i 2021. Det er utviklet en selvbetjeningsapp, hvor man ved hjelp av en QR-skanner i appen kan låse opp døren og skanne QR-koden på utstyret. Digital selvbetjening ble først testet ut på BUA Filipstad i Oslo. I 2022 er det etablert flere selvbetjente BUA-avdelinger i Norge, og totalt var det 6 selvbetjente BUA-satellitter i 2022. Digital selvbetjening skal bidra til økt tilgjengelighet ved at man ikke er avhengig av bemanning for å låne ut utstyret. Det er stor interesse for tjenesten ifølge BUA.

Det pågår en dialog mellom BUA, Bydel Nordre Aker og Oslo Origo om bruk av Oslonøkkelen, og om å integrere denne med BUAs utlånssystem for å kunne tilby selvbetjent utlån. BUA Nordre Aker har initiert dette. Dette kan også bidra til at utlån ikke blir så begrenset av åpningstidene lengre, men etterspørselen vil kunne øke og dermed behovet for utstyr.

6.5.3 Selvbetjente BUA BLOXX

I juni 2023 ble det levert fire nye selvbetjente BUA BLOXX, fulle av helt nytt sport- og friluftsutstyr, som skal lånes ut helt gratis til barn og unge i bydelene Søndre Nordstrand, Grorud, Alna og Stovner. Disse finansieres av Ferd Sosiale Entreprenører som gjør dette i forbindelse med sin Oslo-satsning. De to første befinner seg på Ammerud og Prinsdal. De to neste skal til Haugerud og Stovner.

6.5.4 Tiltak for å styrke BUA-ordningene i Oslo

I henhold til BUA sin årsrapport fra 2021 hadde BUA-ordningene i Oslo til felles at de kom langt ned på utlånsoversikter. I 2021 var det 15 BUA-ordninger i Oslo og alle hadde lite utstyr å låne ut og svært begrensede åpningstider sett i forhold til BUA-ordninger i andre og langt mindre kommuner. Ettersom Oslo har den største befolkningen og en stor andel lavinntektsfamilier så Stiftelsen BUA behov for ekstra tiltak for å styrke BUA-ordningene i Oslo.

Stiftelsen BUA søkte Velferdsetaten i Oslo kommune om midler til å styrke BUA-ordningene i Oslo og ble tildelt et driftstilskudd på kr 500 000 i 2021. Tilskuddet åpnet for muligheten til å ansette en rådgiver for Oslo i 50 % stilling. Også i 2022 og 2023 har BUA fått driftstilskudd fra Velferdsetaten i Oslo kommune til å styrke BUA-avdelingene i Oslo. Dette er foreslått videreført i 2024¹².

Ekstra fokus og innsats for BUA-ordningene i Oslo har ifølge årsrapporten fra 2021 hatt god effekt. I 2021 fikk BUA-ordningene i Oslo mer utstyr å låne ut og generelt en bedre driftssituasjon. Stiftelsen BUA initierte møter med ansvarlige personer og politikere i bydelene og fikk satt søkelys på behovet for mer utstyr og bedre åpningstider i Oslo. Regjeringens ekstratilskudd til utlånsordninger i forbindelse med koronapandemien gjorde det mulig å kjøpe ekstra utstyr og øke bemanningen i bl.a. Oslo. I tillegg gav Byrådslederens kontor i 2021 BUA kr 100 000,- i julegave for å kjøpe mer alpinutstyr for å låne ut i Oslo.

BUA fikk i tillegg prosjektstøtte av Bymiljøetaten i 2021 til å samle inn pent brukt sport- og friluftsutstyr til utlån fra gjenbruksstasjoner, privatpersoner og bedrifter. Utstyret ble satt i stand og fordelt til BUA-ordningene i Oslo, og på denne måten fikk de også mer utstyr å låne ut. De fikk også sponset to elektriske varebiler og etablerte et verksted i bydel Grünerløkka, BUA Fiks & Rep, som fungerer som et sentralt verksted for sliping av skøyter, gliding av ski og reparasjon av utstyr for BUA-ordningene i Oslo som ikke selv har kapasitet til vedlikehold av

¹² Se <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13489227-1695730041/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Budsjett%2C%20regnskap%20og%20rapportering/Budsjett%202024/Budsjettforslag%202024/Tilskudd%20til%20frivillige%20og%20ideelle%20organisasjoner%20p%C3%A5%20helse%20og%20sosialomr%C3%A5det%20for%202024.pdf>

utstyr. På denne måten bidrar BUA til ombruk av fullt brukbart utstyr fra å bli kastet. Utstyr som ellers ville blitt kastet får «nytt liv» og kommer til glede og nytte for andre.

Dette arbeidet fortsatte i 2022, og høsten 2022 ble det gjennomført Fiks & Få-arrangementer i bydelene i samarbeid med de lokale BUA-avdelingene. Her ble innsamlet utstyr som ikke egnet seg for utlån i BUA, gitt bort. I løpet av 2022 ble det samlet inn i overkant av 500 ski, skøyter, staver, hjelmer, støvler, sykler osv. Dette var utstyr som ellers ville ha blitt kastet, men som var fullt brukbart. Alt utstyret fikk nye fornøyde eiere eller ble en del av utstyrsbasen til BUA-avdelingene, som dermed fikk styrket sitt tilbud. Prosjektet var svært vellykket, og som resultat fikk BUA-avdelingene i Oslo mer utstyr å låne ut, hjelp til å vedlikeholde utstyr og økt kompetanse om utstyr og vedlikehold (BUA Årsrapport 2022).

Ved utgangen av 2021 hadde den totale utstyrsbasen i Oslo, altså antall utstyrsenheter til utlån, økt fra 8966 utstyrsenheter i 2020 til 16 243 utstyrsenheter i 2021. Utlånet økte fra 10 163 utlånte utstyrsenheter i 2020 til 35 581 utlånte utstyrsenheter i 2021. Flere utlånsordninger i Oslo hevder seg nå på den nasjonale utlånstoppen. Det er de voksne som låner mest. Andelen barn og unge som låner er lav og det kan tyde på at det er foreldrene som låner til barna. Se oversikt under.

Lån per kategori			
Hovedkategori	#Lån	#Utstyr	#Brukere
Ballspill	2719	5656	1880
Friluft	28560	94967	3308
Hjelpemiddel	6	8	3
Lek og hobby	6030	14250	4325
Ski og skøyter	53667	185645	5247
Sykle og rulle	17993	36514	6890
Totalt	99202	337060	45853

Lån per aldersgruppe			
Aldersgruppe	#Lån	#Utstyr	#Brukere
Barn 1 - 12 år	554	1608	237
Senior 60 +	3253	10246	1804
Ukjent/Feil	305	1093	154
Ung voksen 20 - 29 år	23779	80276	1177
Ungdom 13 - 19 år	4494	11383	2321
Voksen 30 - 39 år	26428	95177	1323
Voksen 40 - 49 år	29888	102895	1177
Voksen 50 - 59 år	10500	34381	4657
Totalt	99202	337060	45853

Fig.: Utlånt utstyr fordelt på kategori og alder.

7 Diskusjon og konklusjon

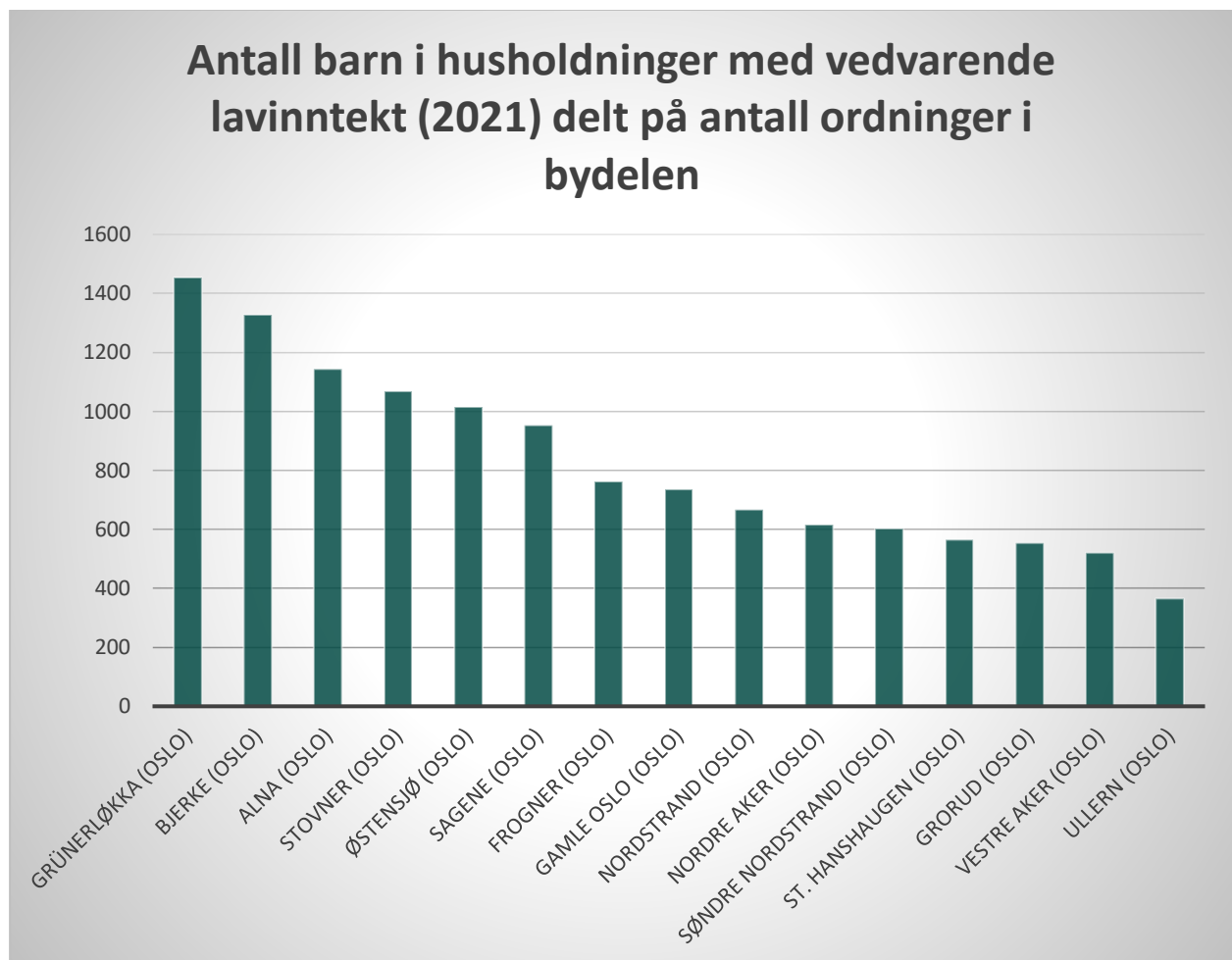
Med bakgrunn i den kunnskapen vi har om utlånsordninger for sport og fritidsutstyr i Oslo, og de mulige samfunnseffektene de byr på, forsøker vi her å diskutere spørsmålene fra innledningen om hvor mange utlånsordninger det er behov for, og hvor de bør innplasseres. Samt hvordan de bør driftes, finansieres og organiseres.

7.1 Hvor mange utlånsordninger er det behov for?

Det er vanskelig å komme med et fasitsvar på hvor mange utlånsordninger det er behov for i Oslo, men så lenge det er et ønsket tilbud bør alle bydeler som et minimum ha et fullverdig tilbud. Med fullverdig menes da et tilbud som har åpningstider og utstyr tilpasset hele året, og at det er åpent flere dager i uken og åpningstider både på dag og ettermiddagstid slik at tilbudet

kan benyttes av alle. Alle bydeler i Oslo har et tilbud i dag, men ikke alle er fullverdige. I den nasjonale kartleggingen fra 2019 ble antall ordninger per 1000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt brukt som målestokk, hvor Oslo var et av fylkene i landet med færrest. Det har ikke vært noen vesentlige endringer i antall ordninger siden kartleggingen i 2019, annet enn at det i 2023 har kommet en selvbetjent ordning som er satt ut i mer levekårsutsatte områder.

Blant de ulike bydelene er det svært ulikt hvordan utlånsordningene er, med tanke på åpningstider, tilbud av utstyr, lokasjon og størrelse. Flere av ordningene er også bare sesongåpne. Felles for ordningene er at etterspørselen er større enn tilbudet. Det er flere utlånsordninger som ikke har en egnet beliggenhet og/eller egnede og store nok lokaler til å imøtekomme etterspørselen. De ulike tilbudene har både ønske og vilje om å utvide og bedre tilbudet, men de har ikke mulighet, blant annet på grunn av utfordringer knyttet til drift og tilgang til store nok lokaler.

Kilde: Bufdir, <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/monitor/barnefattigdom>

Hvis vi ser på antall barn i lavinntektsfamilier (figur over) opp mot antall utlånsordninger i den enkelte bydel (se oversikt i kapittel 4), er det dårligst kapasitet i bydel Grünerløkka, Bjerke og Alna. Bydel Gamle Oslo ville ha hatt dårligst kapasitet hadde det ikke vært for de to satellittene

til FRIGO, og vi har dermed lagt til grunn at Gamle Oslo har tre ordninger. Også bydel Stovner og Østensjø har mer enn 1000 barn per ordning. Motsatt er det best kapasitet i bydel Ullern og Vestre Aker. Imidlertid tar ikke beregningen høyde for faktorer som også har betydning for tilbudet, slik som åpningstider, størrelse på lokale, tilgjengelighet og tilbud av utstyr.

Til tross for at bydel Grünerløkka har dårligst kapasitet per 1000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har de kvalitetsmessig en av de bedre utlånsordningene i Oslo. Utlånsentralen har åpent mandag til fredag fra klokken 14-18, og det er gratis utlån til barn og unge. Bydel Alna derimot har et veldig begrenset tilbud til tross for at de har to ordninger, BUA Furuset som kun er åpent på torsdager 17-20 og Jerikobakken er kun åpen på vinteren. På grunn av det høye antallet barn og unge i disse to bydelene, og avstand til tilbud, er det behov for en utlånsentral til eller et mer utvidet tilbud i begge bydeler. Det samme gjelder også de andre bydelene med dårlig kapasitet.

I Gamle Oslo har FRIGO et lager med utlån samt to «satellitter» i samme bydel. Satellittene er plassert rett ved idrettsanlegg og bidrar til at alle kan delta på de aktivitetene som det tilrettelegges for der, samt at det bidrar til geografisk spredning i bydelen. Dette bidrar også til at de når ut til flere barn og unge i bydelen. Utlånsordningen samarbeider også med skolene i bydelen og tilbyr også aktiviteter for disse, noe som fremheves som en suksessfaktor for å få barn og unge til å prøve ulike aktiviteter. Kombinasjonen opplæring og gratis utlån bidrar til at flere benytter seg av tilbudet.

I delrapport 2, *Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler*, trekkes det frem at det i kommuner hvor man har etablert utstyrssentral går sykefraværet ned som følge av at alle kan delta på aktivitetsdager med skolen (Erdvik I. B., Bjørnarå, Ervik, Myksvoll, & Enjolras, 2023). I rapporten skriver de også at det kan ligge et uforløst potensial i å videreutvikle utstyrssentralene, slik at de i større grad gjennom samarbeid med for eksempel idrett, friluftsliv og andre aktivitetsorganisasjoner lokalt, kan bidra til å understøtte den mer regelmessige organiserte aktiviteten for barn og unge.

Så til tross for at alle bydeler har et tilbud bidrar både avstander, tilbud og åpningstider at det for mange barn og unge er det langt til nærmeste tilbud eller vanskelig å få lånt. Det er også lite tilgjengelig informasjon om hvordan de ulike ordningene tilrettelegger for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

7.2 Hvor bør utlånsordningene plasseres?

Mye tyder på at å plassere utlånsordninger der aktiviteten skal utøves er en fordel, disse ordningene har i alle fall et veldig høyt utlån. Som for eksempel Skattekammeret og FRIGO generelt, og spesielt Skattekammeret ved Frogner Stadion som leier ut skøyter om vinteren, og Frigo ved Jordal og Rudolf Nilsens plass. Dette understøttes også av Markaundersøkelsen fra 2021 som viste at for at marka skal brukes mer oppgav 24 prosent av ikke-brukerne at kommunen burde tilby utstyrsutlån ved marka, mens 18 prosent ønsket seg tilbud om dette der de bodde.

Samtidig ser man at ordninger som er plassert sentralt hvor barn og unge oppholder seg, eller i bydelen generelt, også har et høyt utlån. Dette gjelder for eksempel BUA Grünerløkka, Sagene og Bjerke, og det samtlige leier ut mest av er ski og skøyter¹³. Dette kan tyde på at de leier ut både til aktiviteter som skjer i nærmiljøet, men også som de må reise til, spesielt med tanke på skigåing. Selv om man kan låne utstyr kan transport for å utøve aktiviteten også være en barriere, men med tanke på at ski er en ting som leies ut mest hos samtlige, kan det også tyde på at transport ikke er en barriere. Det kunne tenkes at den barrieren ble mindre hvis lån hadde vært mulig nærmere der man gikk på ski, men man ville uansett være nødt til å komme seg dit.

Dette viser at det nødvendigvis ikke er noe to streker under svaret på hvor utlånsordningen bør plasseres, og at det er fordeler og ulemper med de ulike løsningene. Det viktigste er at utlånsordningene har egnede lokaler med tanke på størrelse, adkomst og tilgjengelighet for ulike brukergrupper, og at de har riktig og tilstrekkelig utstyr basert på hvor de er. Å plassere en utlånsordning rett ved marka for utlån av ski er nødvendigvis ikke optimalt hvis man ikke har tilstrekkelig med ski for å møte etterspørselen. Åpningstider, mulighet for reservasjon og se tilgjengelighet av utstyr vil også spille inn.

7.3 Drift, finansiering og organisering

De fleste utlånsordningene opplever flere utfordringer knyttet til drift, finansiering og/eller organisering. Slik som manglende forutsigbarhet, driftsleder, bemanning, tilstrekkelig lokaler/tilgjengelighet, etc. Basert på svarene fra undersøkelsen gjennomført blant utlånsordningen i 2023, tyder mye på at forankring og avsatte midler til en driftsleder vil kunne løse mange av de utfordringene utlånsordningen opplever. En driftsleder vil kunne ivareta alle de nødvendige oppgavene for å koordinere en optimal utlånsordning slik som bemanning, innkjøp og vedlikehold av utstyr, og ved behov søke midler til innkjøp av nytt utstyr eller andre ting. Det er også en fordel at driftsleder er ansatt eller har tett dialog med bydelen der ordningen er plassert for å kunne koordinere ressurser internt i bydelen for å få til en optimal ordning.

Det er vanskelig å svare på hvor mye en optimal utlånsordning med driftsleder koster. I undersøkelsen har de ulike utlånsordningene oppgitt budsjetter på alt fra kr 100.000 til fem millioner. De med de minste budsjettene oppgir kun direkte midler som de har fått som støtte til innkjøp av utstyr, og har ikke tatt med hvor mye som går med til ansatte fra andre budsjetter. Basert på informasjon fra utlånsordningene kan man imidlertid likevel regne seg frem til minimum kostnad for å ansette en driftsleder. I tillegg må man selvfølgelig også ha egnede lokaler og eventuelt midler til å dekke dette.

7.4 Anbefalinger

Basert på denne kunnskapen, har vi her forsøkt å oppsummere noen av de læringspunktene som kan anses som anbefalinger for videre arbeid og oppfølging av utlånsordninger i Oslo kommune:

13 Informasjon hentet fra BUA sine utlånsrapporter og svar fra undersøkelse, <https://www.bua.no/om-oss/%C3%A5rsrapporter-og-unders%C3%B8kelser>.

1. Bedre forankring sentralt i kommunen og tilførsel av kommunale driftsmidler for å styrke tilbudene.
2. Sikre at alle bydeler får et fullverdig tilbud, med maks 1000 barn i lavinntektsfamilier per ordning.
3. Tilrettelegge for en jevn fordeling av utlåns- og gjenbrukstilbud i hele byen for å fremme utviklingen av sirkulær økonomi.
4. Utvikle retningslinjer for utleie av kommunale areal og anlegg, inkludert kriterier for tildeling til leietakere av Oslo kommune.
5. Se på muligheten for og hvordan utlånsordninger i tilknytning til nye idrettsanlegg og innfallsporter til marka skal tilrettelegges.
6. Undersøke hvordan det kan tilrettelegges for mer egnede lokaler.
7. Undersøke hvordan det kan opprettes tettere samarbeid mellom utlånsordningene og skolene, men også andre lokale institusjoner for barn og unge slik som fritidsklubber og barnehager.
8. Utvikle strategier for å styrke samarbeidet mellom utlånsordningene og lokale idretts- og friluftslivsorganisasjoner.
9. Undersøke hvordan Oslo kommune i større grad kan bidra til å synliggjøre utlånsordningene.
10. I samarbeid med BUA og andre sentrale aktører, undersøke hvordan utlånsordningene kan gjøres mer tilgjengelige, for eksempel gjennom Oslonøkkelen.

Det vises for øvrig til den eksterne utredningen gjennomført av Samfunnsøkonomisk analyse på vegne av Bymiljøetaten, *Samfunnsøkonomisk vurdering av utstyrsutlånsordningene i Oslo*, som viser den samfunnsøkonomiske nytten og under hvilke forutsetninger (Ibenholt & Longvastøl, 2024).

8 Referanser

- Eimhjellen, I., & Fladmoe, A. (2020). *Frivillighet, klasse og sosial ulikhet. Norsk frivillighet i et klasseperspektiv*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Erdvik, I. B., & Bjørnarå, H. B. (2022). *BUA-nettverkets omdømmeundersøkelse: Resultater fra 2022*. NORCE Norwegian Research Centre. Hentet fra https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/bitstream/handle/11250/2999153/BUA-nettverkets_omdoemmeundersoekelse_2022.pdf?sequence=7
- Erdvik, I. B., Bjørnarå, H. B., Ervik, R., Myksvoll, T. M., & Enjolras, B. (2023). *Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler. Delrapport 2: Bruk og merverdi*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Erdvik, I. B., Reymert, I., Hellang, Ø., Espegren, A., & Ervik, R. (2023). *Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler. Delrapport 1: Rammvilkår og drift*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Helsedirektoratet. (2010). *Hvordan etablere en utstyrssentral – fysisk aktivitet og friluftsliv*. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/brosjyrer/hvordan-etablere-utstyrssentral-fysisk-aktivitet-og-friluftsliv/Hvordan%20etablere%20utstyrssentral%20%E2%80%93%20fysisk%20aktivitet%20og%20friluftsliv.pdf>
- Ibenholt, K., & Longvastøl, O. (2024). *Samfunnsøkonomisk vurdering av utstyrsutlånsordningene i Oslo*. Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse AS.
- Jacobsen, S. E., Andersen, P. L., Nordø, Å. D., Sletten, M. A., & Arnesen, D. (2021). *Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Kantar. (2021). *Markaundersøkelsen*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13446463-1648797972/Tjenester%20og%20tilbud/Natur%2C%20kultur%20og%20fritid/Planer%20og%20rapporter%20om%20friluftsliv/Markaunders%C3%B8kelsen%202021.pdf>
- Oslo kommune. (2023). *Folkehelsestrategi for Oslo 2023-2030*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13482929-1688118169/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Folkehelse/Ny%20folkehelsestrategi/Folkehelsestrategi%20for%20Oslo%20%282023-2030%29.pdf>
- Rambøll. (2019). *Kartlegging av utstyrssentraler i kommunene*. Rambøll.

SSB. (2021, Februar 16). *Barn fra vestkanten mest aktive i Oslo*. Hentet fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/barn-fra-vestkanten-mest-aktive-i-oslo>

Tekie, H. R. (2020). *Utvärdering av fritidsbanker*. RISE Research Institutes of Sweden AB.